

EPISTOLELE PASTORALE

Introducere

„Epistolele pastorale au jucat un rol important în istoria bisericii creștine, justificându-și pe deplin locul ce-l ocupă în Canonul Noului Testament. Atracția deosebită pe care o exercită asupra noastră derivă din imbinarea unor sănătoase sfaturi practice cu expunerea unor teme teologice majore, care s-au dovedit inestimabil de utile pentru creștini, atât pe plan personal, cât și colectiv.“

— Donald Guthrie

I. Sensul termenului „epistole pastorale“

Încă de la începutul veacului al optprezecelea, 1 și 2 Timotei și epistola către Tit au căpătat denumirea de „epistole pastorale“ — titlatură considerată derutantă sau utilă, în funcție de modul în care o percepem.

Dacă prin denumirea aceasta înțelegem că aceste trei epistole conțin sugestii practice privitoare la modul în care trebuie să avem grijă de oile Domnului, atunci negreșit a fost o denumire inspirată, pentru că și-a atins scopul.

Dar dacă prin denumirea aceasta unii înțeleg că Timotei și Tit dețineau statutul de clerici (sau pastori, în sensul actual al termenului), ai bisericilor din Efes și Creta, atunci aceștia nu vor fi prinși adevărata semnificație a denumirii, fiind derutați.

Edițiile mai vechi ale Bibliei King James conțin texte adiționale neinspirate, dispuse la sfârșitul epistolelor, care au întărit această concepție greșită. De pildă, la sfârșitul epistolei 2 Timotei, găsim această adăugire neinspirată:

A doua epistolă către Timotheus, hirotonisit în calitate de prim episcop al bisericii efesienilor, a fost scrisă de la Roma, când Pavel a fost adus înaintea lui Nero a doua oară.

Iar la sfârșitul epistolei către Tit găsim următoarea explicație:

A fost scrisă către Tit, cel ce a fost hirotonisit ca prim episcop al bisericii cretanilor, de la Nicopole din Macedonia.

Albert Barnes, el însuși un cleric, nu poate nicidecum fi acuzat de prejudecată, când scrie:

Nu există dovezi potrivit cărora Tit ar fi fost primul episcop al bisericii de acolo, sau că ar fi fost primul de acolo căruia să i se poată aplica termenul de episcop în sensul scriptural. Într-adevăr, există dovezi pozitive că nu el a fost primul, căci Pavel a fost și el prezent acolo, împreună cu el, iar Tit a fost „lăsat“ să ducă la bun sfârșit lucrarea începută.

Nu există nici o dovadă că Tit a fost „episcop“ acolo, cu sensul de prelat, nici măcar nu se poate dovedi că a fost un pastor cu statut permanent.

Aceste adăugiri la sfârșitul epistolelor sunt atât de lipsite de autoritate și pline de greșeli încât a sosit timpul ca ele să fie omise din edițiile Bibliei. Ele nu fac parte din scrierile inspirate, ci sunt de natura unor „note și comentarii“, efectul lor fiind mereu acela de a adăuga ceva, de cele mai multe ori probabil perpetuând eroarea. Opinia potrivit căreia Timotei și Tit ar fi fost „episcopi prelați“, unul al Efesului iar celălalt al Cretei, se bazează în măsură covârșitoare pe aceste adausuri netrebnice de la sfârșitul epistolelor, iar nu pe epistolele propriu-zise. Într-adevăr, nu există nici o dovadă în textul propriu-zis al epistolelor în sprijinul acestor opinii iar dacă aceste adausuri ar fi eliminate, nici un om al Noului Testament nu ar presupune niciodată că acești doi bărbați au deținut vreodată postul de episcop.¹

Din fericire, aceste adausuri de la sfârșitul epistolelor au fost, în cele din urmă, eliminate din versiunile moderne ale NT, dar învățătura greșită propagată de ele nu a dispărut cu una cu două.

Timotei și Tit au fost trimiși către aceste biserici în cadrul unor misiuni temporare, de apostolul Pavel pentru a-i instrui pe credincioși și a-i preveni cu privire la pericolul învățătorilor falși.

Întrucât, practic, mai toți cărturarii Bibliei sunt de acord că aceste trei epistole datează din aceeași perioadă, fiind redactate de aceeași mână, vom trata chestiunea paternității și autenticității lor o singură dată, luând aceste trei epistole ca pe o unitate.

II. Paternitatea acestor epistole

Până în anul 1804, când Schmidt a negat că Pavel ar fi scris aceste epistole, întreaga biserică, și chiar necredincioșii, le-au acceptat ca pe Epistolele autentice redactate de marele apostol.

De atunci s-a încetățenit tot mai mult practica de a le eticheta drept scrieri „evlavioase“, dar „plastografe“ (ca și când evlavia ar putea merge mână în mână cu fraudă!). Celor mai mulți liberali și unor învățați cu atitudini altminteri conservatoare le-a venit greu să accepte aceste cărți ca fiind de proveniență autentic paulină sau, dacă nu le-au respins în întregime, au pus sub semnul întrebării cel puțin paternitatea paulină a unor pasaje din ele. Întrucât ele conțin multe învățături importante cu privire la modul în care trebuie să fie îndrumată o biserică și alte doctrine importante — inclusiv avertismente împotriva ereticilor și preveniri cu privire la necredința din vremurile de pe urmă — noi considerăm că este necesar să acordăm mai mult spațiu tratării autenticității acestor epistole decât în cazul oricărei alte epistole, cu excepția lui 2 Petru.

III. Dovezile externe

Dovezile externe ale Pastoralilor sunt foarte puternice. De fapt, dacă acesta ar fi singurul criteriu de acceptare sau respingere a lor, ele ar câștiga fără drept de apel.

Irineu este primul autor cunoscut care a citat aceste epistole în mod nemijlocit. Tertullian și Clement din Alexandria le-au atribuit lui Pavel, după cum a făcut-o și Canonul Muratorian. Părinți ai bisericii dintr-o perioadă și mai timpurie par să fi avut cunoștință despre aceste Scrisori, între aceștia numărându-se Polycarp și Clement din Roma.

Conform spuselor lui Tertullian, Marcion nu a inclus aceste trei Cărți în „canonul“ său. Dar acesta nu e neapărat un vot exprimat împotriva autenticității lor, cât împotriva conținutului lor. Marcion era un fel de lider de cult deraiat, care reacționa negativ la atacurile aspre lansate de Pavel împotriva gnosticismului ce începea să se coaguleze (vezi introducerea la Coloseni). Pasajele care

erau cu deosebire antipatice acestui eretic anti-semit sunt cele de la 1 Timotei 1:8; 4:3; 6:20 și 2 Timotei 3:16, 17.

IV. Dovezile interne

Approape toate atacurile împotriva paternității pauline asupra epistolelor pastorale pleacă de la presupusele dovezi împotriva acestei paternități, care s-ar găsi chiar în conținutul acestor epistole.

Se invocă trei categorii de dovezi: istorice, ecleziastice și lingvistice. Vom examina pe scurt fiecare dintre aceste trei probleme.

Problema istorică. O seamă de evenimente și persoane din aceste cărți nu pot fi așezate la locul lor în Faptele Apostolilor sau în cunoștințele pe care le avem despre slujba lui Pavel, din alte epistole. Episodul în care Pavel îl lasă pe Trofim la Milete, acesta fiind bolnav, iar la Troa își lasă mantaua și sulurile sale nu concordă cu faptele cunoscute despre călătoriile apostolului.

Dar argumentul acesta poate fi infirmat cu ușurință. Da, este adevărat că nu se potrivește cu faptele relatate la Faptele Apostolilor. Și nici nu este nevoie să facă acest lucru! Filipeni 1:25 lasă să se înțeleagă că Pavel se aștepta să fie pus în libertate iar tradiția creștină susține că a și fost eliberat și a slujit câțiva ani buni, înainte de a fi fost iarăși întemnițat și apoi decapitat. Astfel, evenimentele, prietenii și dușmanii menționați în epistolele pastorale aparțin perioadei acesteia de lucrare misionară situată între cele două întemnițări.

Problema ecleziastică. S-a spus că organizarea bisericii ar fi avut loc mult mai târziu, după trecerea lui Pavel la cele veșnice, prin veacul al doilea. Este drept că în pastorale se vorbește despre episcopi, presbiteri și diaconi, dar nu există nici o dovadă că aceștia ar fi fost tipul de episcopi „monarhici“ din veacul al doilea și cele care i-au urmat. În realitate, Filipeni 1:1, o epistolă anterioară, menționează o pluralitate de episcopi (supraveghetori) într-o singură biserică, iar nu un episcop peste o biserică sau chiar sistemul ulterior în care un episcop a ajuns să supravegheze mai multe biserici. În plus, termenii *presbiteri* și *episcopi* sunt folosiți în mod interșanșabil în Timotei și Tit, pe când, începând abia din veacul al doilea, sub persistenta încurajare din partea lui Ignățius, s-a ajuns la situația în care un singur „episcop“ să fie ales mai mare peste alți oameni cunoscuți sub denumirea de „presbiteri“.

În felul acesta însăși învățătura despre liderii din biserică din epistolele pastorale arată limpede că ele aparțin epocii *apostolice*, iar nu veacului al doilea.

Argumentul lingvistic. Atacurile cele mai puternice pornesc de la deosebirea de stil și vocabular dintre aceste trei scrisori și celelalte zece epistole cărora li se recunoaște paternitatea paulină. Astfel, se arată, nu vom regăsi aici unele din cuvintele și expresiile îndrăgite de Pavel, dar vom găsi multe cuvinte (circa 36% cuvinte noi) care nu se întâlnesc în celelalte epistole. În felul acesta, recurgând la metodologia statistică, se încearcă să se „dovedească” faptul că Pavel „nu ar fi putut” scrie aceste epistole. (Prin aceeași metodă s-a încercat contestarea paternității lui Shakespeare asupra unor poeme ce-i aparțin, înregistrându-se însă aceleași rezultate negative.)

Este bine să recunoaștem că aici avem, într-adevăr, *probleme reale*. De data aceasta, teoriile nu sunt întemeiate intru totul pe prejudecățile unora față de învățături biblice ce le repugnă lor. (Dar, apostazia din vremea de pe urmă, pe care epistolele pastorale îi atacă, seamănă suprinzător de mult chiar cu unii dintre cărturarii care susțin că nu Pavel este autorul acestor epistole!)

Mai întâi, este important să reținem că aceste scrisori au fost compuse de un om în vârstă, confruntat cu moartea; un om care a călătorit mult și și-a făcut o mulțime de alți prieteni de când a ieșit din închisoare (2 Timotei a fost scrisă în timpul celei de-a doua întemnițări a lui Pavel). Este un fapt îndeobște cunoscut că mai toți oamenii își îmbogățesc vocabularul, odată cu scurgerea timpului, după multe lecturi, călătorii și interacțiuni cu oameni noi.

În al doilea rând, să nu uităm care este tema acestor scrisori: persoanele din structura bisericii, chestiunile de etică și apostazia — aspecte care, automat, reclamă recurgerea la un vocabular îmbogățit de termeni noi.

Apoi conținutul acestor scrisori este mult prea redus pentru a se putea recurge cu temeinicie la metoda statistică. Poate că cel mai semnificativ este faptul că 80 la sută din vocabularul Noului Testament ce figurează doar în Pastorale se regăsește în Vechiul Testament în limba greacă (Septuaginta), așa cum arată Guthrie în a sa *Introducere*. Întrucât Pavel folosea greaca în misiunea sa, reiese clar că Vechiul Testament îi era cunoscut în această limbă, cât și în originalul ebraic. Pe scurt, acele cuvinte despre care se

afirmă că Pavel le-a folosit făceau parte, cel puțin, din vocabularul său pasiv. Părinții bisericii pentru care limba greacă era limba principală de comunicare, în uzul zilnic, nu au găsit nici o obiecție în paternitatea paulină asupra Pastoralilor. (Faptul că unii dintre ei *au găsit* obiecții față de paternitatea paulină asupra epistolei către Evrei arată că acești oameni aveau urechea fină pentru a distinge stilul unui autor.)

Însumând toate răspunsurile la argumentele invocate de cei care contestă paternitatea paulină asupra Pastoralilor, și în special corelarea lor cu mărturia celor din antichitate și din toate timpurile, adică acei drept-credincioși care au acceptat aceste scrisori ca fiind redactate de mâna lui Pavel, vom spune că și noi le putem accepta paternitatea paulină, fără să ne călcăm pe cuget. De fapt, conținutul de o înaltă factură *etică* al acestor epistole exclude posibilitatea ca ele să fie opera vreunui plăsmuitor, „pios” sau nu. Acestea sunt cuvintele inspirate ale lui Dumnezeu (2 Tim. 3:16, 17), transmise prin Apostolul Pavel.

V. Fondul și temele epistolelor pastorale

Sincer vorbind, nu prea dispunem de materiale suficiente care să prezinte fundalul acestei perioade din viața apostolului Pavel, parcursă de aceste epistole. În lipsă de altceva, vom înnădi toate datele biografice întâlnite în epistolele pastorale — atâtea câte sunt.

Sunt o seamă de cuvinte și teme ce revin cu frecvență în aceste scrisori. Din acestea putem deduce câteva date despre subiectele care i-au ocupat mintea lui Pavel tot mai mult, pe măsură ce misiunea lui se apropia de sfârșit.

Credința este unul din cuvintele caracteristice în epistolele de față. În contextul creșterii pericolului apostaziei, Pavel s-a străduit să sublinieze marelui corp de doctrină creștină ce a fost transmis sfinților. El a descris diversele atitudini pe care le-au manifestat sau aveau să le manifeste oamenii față de credință.

1. Unii au suferit naufragiu cu privire la credință (1 Tim. 1:19).
2. Unii aveau să se departe de credință (1 Tim. 4:1).
3. Unii aveau să se lepede de credință (1 Tim. 5:8).
4. Unii aveau să se lepede de credința lor dintâi (1 Tim. 5:12).

5. Unii aveau să se rătăcească de la credință (1 Tim. 6:10).
 6. Unii au greșit ținta cu privire la credință (1 Tim. 6:21).

Foarte strâns înrudită cu credința este și sintagma *doctrină (invățătură) sănătoasă*. „Sănătoasă” înseamnă aici mai mult decât corectă sau drept-credincioasă. Are sensul primar de sănătate și acela de „dătătoare de sănătate”. Este termenul de la care a derivat cuvântul „igienă”, cu precizarea că, desigur, aici este vorba despre igienă spirituală. Notați și următoarele:

Doctrină sănătoasă (1 Tim. 1:10; 2 Tim. 4:3; Tit 1:9; 2:1).

Cuvinte sănătoase (2 Tim. 1:13).

Sănătos în credință (Tit 2:8).

Cuvântul *conștiință* (sau „cuget”) este menționat de șase ori, după cum urmează:

1 Timotei 1:5, 19; 3:9; 4:2

2 Timotei 1:3

Tit 1:15

Evlavia este subliniată ca dovadă practică a caracterului sănătos al doctrinei cuiva — 1 Timotei 2:2, 10; 3:16; 4:7, 8; 5:4; 6:3, 5, 6, 11; 2 Timotei 3:5 (doar o formă exterioră de evlavie); 3:12; Tit 1:1; 2:12.

Sobrietatea sau *mintea trează* sunt calități despre care apostolul a crezut că trebuie cultivate în tinerii săi asistenți — 1 Timotei 2:9, 15; 5:6, 8; 2 Timotei 3:2, 11; Tit 1:8; 2:2, 4, 6, 12.

Să observăm și numeroasele lucruri *bune* pe care le menționează apostolul:

Un cuget bun (1 Tim. 1:5, 19).

Legea este bună (1 Tim. 1:8).

O luptă bună (1 Tim. 1:18).

Rugăciunea este bună (1 Tim. 2:3).

Faptele bune (1 Tim. 2:10; 3:1; 5:10, 25; 6:18; 2 Tim. 2:21; 3:17; Tit 1:16; 2:7, 14; 3:1, 8, 14).

O purtare bună (1 Tim. 3:2).

O mărturie bună (1 Ti. 3:7).

O poziție bună (un loc de cinste, în română, n.tr.) (1 Tim. 3:13).

Orice faptură este bună (1 Tim. 4:4).

Un bun slujitor (1 Tim. 4:6).

O doctrină bună (1 Tim. 4:6).

Evlavia este bună (1 Tim. 5:4).

Lupta bună a credinței (1 Tim. 6:12; 2 Tim. 4:7).

O bună mărturie (1 Tim. 6:13).

O temelie bună (1 Tim. 6:19).

Un lucru bun (2 Tim. 1:14; Tit 2:3; 3:8).

Un bun ostaș (2 Tim. 2:3).

Oameni buni (2 Tim. 3:3; Tit 1:8; 2:5).

Bună fidelitate (Tit 2:10).

Un ultim studiu lexical interesant privește termenii medicali pe care îi găsim în aceste trei epistole. Unii cred că este oglindirea faptului că Doctorul Luca a fost însoțitorul apropiat al lui Pavel în această perioadă.

Am amintit deja că termenul „sănătos” înseamnă dătător de sănătate și că aici este folosit pentru a descrie doctrină, cuvinte, vorbire și credință.

La 1 Timotei 4:2, Pavel se referă la o conștiință însemnată cu fierul roșu, adică cauterizată cu un instrument încins.

Sintagma „obsedați de dispute” înseamnă „având o atitudine de dereglare mentală cu privire la ele” și este un termen medical (1 Tim. 6:4).

„Cancer” din 2 Timotei 2:17 este tradus prin „cangrenă” în Versiunea Revizuită (termenul grec stă la originea cuvântului „cangrenă”).

Și, în fine, sintagma „urechi care îi gâdilă” (2 Tim. 4:3) este folosită de Pavel în diagnosticul pe care îl pronunță asupra acestor cazuri clinice din vremea de pe urmă.

După această privire de ansamblu asupra chestiunilor ce țin de fundalul epistolelor pastorale, să deschidem acum la Prima Epistolă către Timotei, pentru a-i studia, verset cu verset, conținutul.